

Tytuł/Title: Użytkownicy i zasób repozytorium instytucjonalnego (studium przypadku)

Autor/Author: Małgorzata Rychlik, Monika Theus

Opis bibliograficzny/Citation: Przegląd Biblioteczny 84 (3), 2016, s. 425-440.

URL: <http://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/15743>

Wersja/Version: Postprint

Małgorzata Rychlik
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
e-mail: rychlik@amu.edu.pl

Monika Theus
Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
e-mail: mtheus@amu.edu.pl

UŻYTKOWNICY I ZASÓB REPOZYTORIUM INSTYTUCJONALNEGO (STUDIUM PRZYPADKU)

SŁOWA KLUCZOWE: Repozytorium instytucjonalne. Repozytorium AMUR. Użytkownik repozytorium. Zasób repozytorium.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Jednym z dwóch głównych celów artykułu jest przeanalizowanie zasobu największego w Polsce repozytorium instytucjonalnego AMUR pod kątem typów obiektów archiwizowanych na platformie oraz ich zakresu tematycznego. Drugim celem jest pozyskanie danych na temat użytkowników repozytorium AMUR. Metody – Pierwszy etap badania polegał na pobraniu statystyk użytkowania zasobu repozytorium, a drugi na pobraniu danych dotyczących użytkowników z serwisu Google Analytics. Wyniki/wnioski – W wyniku przeprowadzonego badania określono, iż najczęściej pobieranymi typami obiektów były prace doktorskie oraz materiały dydaktyczne. Wykazano, że istnieje wyraźna tendencja wskazująca na większą popularność prac z dziedzin reprezentujących nauki humanistyczne i społeczne. Użytkownicy repozytorium najczęściej trafiali do zasobu poprzez wyszukiwarkę Google (60%). Ponad 11% użytkowników rozpoczynało wyszukiwanie bezpośrednio ze strony platformy AMUR a około 30% z nich powracało do zasobu repozytorium.

WSTĘP

Repozytoria instytucjonalne powstają w celu upowszechniania oraz zarządzania dokumentami cyfrowymi wytworzonymi przez instytucję i jej społeczność naukową. Repozytorium to przede wszystkim zobowiązanie się instytucji do zarządzania materiałami cyfrowymi, z uwzględnieniem długoterminowego zabezpieczenia obiektów, jak również zorganizowania dostępu do nich oraz ich rozpowszechniania (Lynch, 2003). Repozytoria definiowane są jako zielona droga wiodąca do otwartego dostępu. Główny serwis agregujący dane o repozytoriach OpenDOAR¹ śledzi rozwój repozytoriów od 10 lat. We wskazanym przedziale czasowym, na świecie

¹ Dane z serwisu DOAR (<http://www.openoar.org/>) pobrane zostały 1.02.2016 roku.

powstało ponad 3000 różnego rodzaju archiwów cyfrowych, z czego 84% to platformy instytucjonalne. Zasób repozytoriów otwartych cechuje się pewnym zróżnicowaniem. Do najbardziej charakterystycznych typów dokumentów należą artykuły naukowe archiwizowane przez 70% platform repozytoryjnych, prace doktorskie i magisterskie gromadzone przez 50% archiwów oraz książki i rozdziały z książek występujące w 38% repozytoriów. Obok tych reprezentatywnych typów dokumentów, znajdujemy również patenty, oprogramowanie czy zbiory danych. W Polsce na przestrzeni ostatnich 5-6 lat obserwujemy prężny rozwój repozytoriów. W styczniu tego roku portal Uwolnij Naukę podał liczbę 23 otwartych repozytoriów naukowych, funkcjonujących przy uczelniach wyższych i instytutach badawczych w naszym kraju. Zasób polskich platform repozytoryjnych nie był dotychczas badany, stąd nie wiemy, jakie treści repozytoria w Polsce oferują swoim czytelnikom. Zagadnienie użytkowników polskich platform też nie zostało jak dotąd poddane analizie. W artykule podjęto próbę przeanalizowania repozytorium AMUR (<http://repozytorium.amu.edu.pl>) pod kątem jego zasobu, a więc typów dokumentów, ich zakresu chronologicznego oraz zasięgu językowego, jak również użytkowników końcowych. Na podstawie analizy źródeł odwiedzin repozytorium scharakteryzowano sposoby wyszukiwania informacji, przedstawiono rodzaje urządzeń poprzez które użytkownicy korzystają z zasobu oraz zaprezentowano dyscypliny cieszące się największą popularnością wśród użytkowników repozytorium AMUR. Do przeprowadzenia badania wybrano platformę AMUR, ponieważ jest ona największym, a zarazem pierwszym uczelnianym repozytorium w Polsce. Repozytorium zostało utworzone na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza (UAM) w Poznaniu w marcu 2010 r. Powstało ono w oparciu o oprogramowanie DSpace. Repozytorium znajduje się na 218 miejscu w Ranking Web of Repositories (edycja styczeń 2016). Ranking ten sytuuje platformę AMUR na pierwszym miejscu wśród polskich repozytoriów naukowych.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Repozytoria instytucjonalne mają swoje ugruntowane miejsce w infrastrukturze naukowej. Badania Stevenson i Zhanga (2015) wyraźnie wskazują na fakt, że ostatnia dekada, to faza dojrzała w ich rozwoju, polegająca na rozbudowie nowych funkcjonalności. Autorzy wskazują obecnie na potrzebę badań jakościowej analizy użytkowników, co mogłoby przyczynić się do odpowiedniego ukierunkowania rozbudowy zasobów repozytoryjnych. Obszerną analizę badań nad repozytoriami przeprowadził Björk wraz ze współpracownikami (2014) wyszczególniając sześć kategorii badań nad zieloną drogą do otwartego dostępu. Wśród tych kategorii znalazły się między innymi zagadnienia dotyczące tzw. otwartych manatów, kosztów założenia i utrzymania repozytoriów czy wpływu upowszechnienia prac w trybie repozytoryjnym na cytowalność tychże prac, ale w żadnej z nich nie pojawiły się tematy badające zjawisko użytkowników zewnętrznych. Analizom poddawani byli jedynie naukowcy, którzy autoarchiwizowali własne prace, a więc podmiotem badań byli użytkownicy-deponenci treści naukowych, a nie użytkownicy-czytelnicy zasobu

repozytorium. St. Jean i współautorzy (2010) podkreślili, że podział między użytkownikami zewnętrznymi a użytkownikami archiwizującymi swoje prace był dość rozmyty i obie te grupy mogły się przenikać. Brak badań nad użytkownikami końcowymi repozytoriów wykazała McKay (2007), która postawiła pytania o lokalny bądź poza lokalny charakter użytkowników repozytorium instytucjonalnego. Temu problemowi poświęcił swą pracę Coates (2014), który posługując się statystykami z Google Analytics wykazał różnice w sposobie wyszukiwania zasobów repozytorium instytucjonalnego, między użytkownikami lokalnymi a zewnętrznymi spoza instytucji. Zagadnienie badania użytkowników repozytoriów instytucjonalnych zostało poruszone również w artykule Russell i Day (2010), w którym autorzy zwrócili uwagę na fakt, iż statystyki użytkowania dostarczają jedynie danych ilościowych. Podkreślili oni brak danych jakościowych mówiących o użytkowaniu repozytoriów instytucjonalnych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na badania St. Jean, które dostarczyły informacji o użytkownikach końcowych pięciu repozytoriów z USA, na podstawie przeprowadzonych wywiadów telefonicznych. Pewne wyobrażenie o użytkownikach platform repozytoryjnych przyniosły badania zrealizowane w oparciu o repozytorium DigitalCommons@USU, miały one jednak charakter pilotażowy (Wesolek, 2013). Pickton wraz z McKnightem (2007) zwrócili uwagę na istotny fakt, że zbieranie danych dotyczących użytkowania repozytoriów jest trudnym zadaniem i, mimo że niektórzy ich menadżerowie gromadzili statystyki pobrań, to w dalszym ciągu brak było informacji, kto te zasoby wykorzystywał. To, co na pewno wiadomo o użytkownikach końcowych to fakt, że trafiają oni do zasobu głównie poprzez wyszukiwarki, takie jak Google (Organ, 2006; Wesolek, 2013).

Polskie repozytoria również nie zostały jeszcze poddane analizie w kontekście wykorzystania ich zasobu oraz ich użytkowników zewnętrznych. Inaczej sytuacja ma się w przypadku bibliotek cyfrowych, których użytkownicy na gruncie polskim zostali rzetelnie przeanalizowani. Zbadano zarówno użytkowników-pracowników naukowych, głównie reprezentujących nauki humanistyczne (Mazurek, 2012) jak i użytkowników nie będących pracownikami naukowymi (Górny, Catlow, & Mazurek, 2015; Górny & Mazurek, 2012).

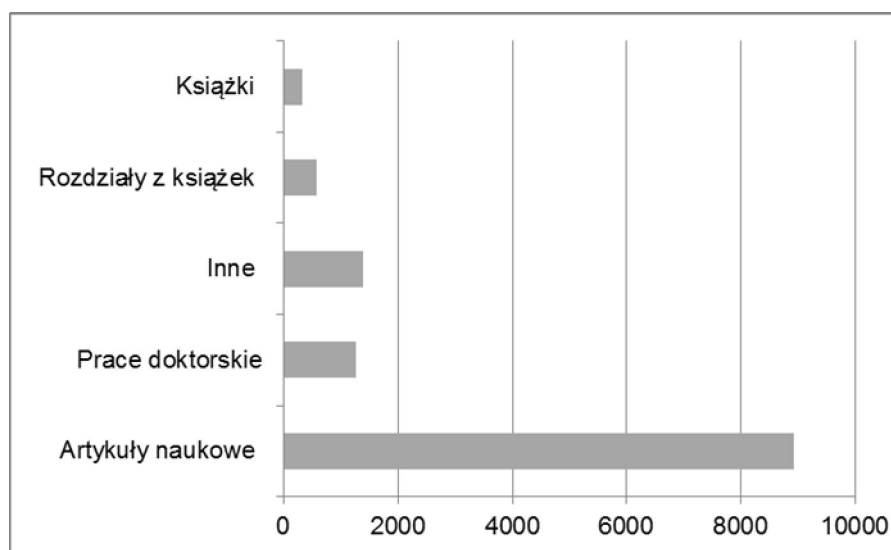
MATERIAŁ I METODY

Przeprowadzone badanie miało charakter dwustopniowy. Pierwszy etap polegał na pobraniu statystyk z repozytorium AMUR, dotyczących geolokalizacji jego użytkowników, typów dokumentów zarchiwizowanych na platformie, ich zakresu chronologicznego oraz zasięgu językowego. Pobrano statystyki użytkowania dotyczące liczby pobrań w odniesieniu do kolekcji czasopism uczelnianych, kolekcji poszczególnych wydziałów oraz kolekcji prac doktorskich. Statystyki obejmowały swoim zakresem liczby pobrań całych kolekcji, a w przypadku prac doktorskich poszczególnych obiektów z kolekcji otwartej. Drugi etap badania polegał na pobraniu danych z serwisu Google Analytics. Na podstawie tych danych poddano analizie źródła odwiedzin repozytorium, scharakteryzowany został profil użytkowników powracających i nowych w repozytorium oraz przeanalizowane zostały różne

typy urządzeń poprzez które użytkownik łączył się z zasobem. Badanie przeprowadzono między 30 grudnia 2015 a 4 lutego 2016 roku.

WYNIKI

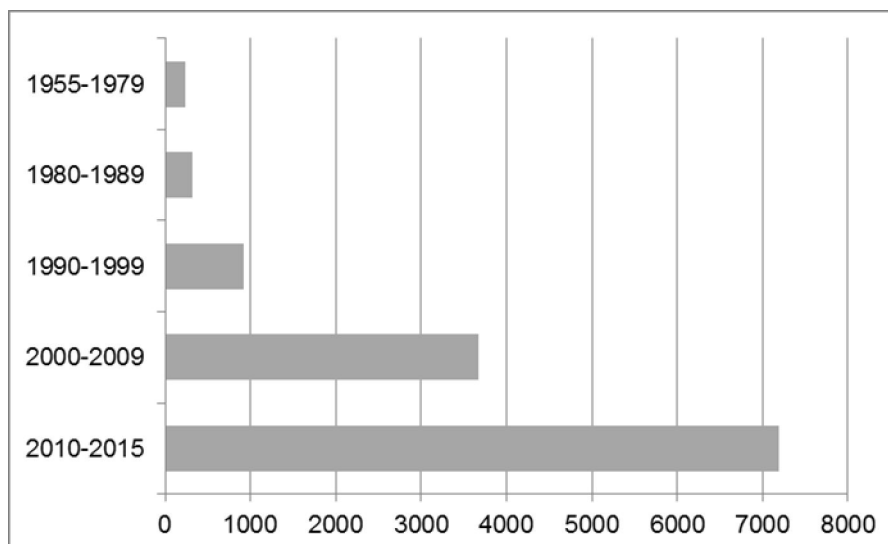
Repozytorium AMUR archiwizuje wyniki prac naukowych w postaci cyfrowych obiektów zaopatrzonych w cyfrowe identyfikatory uri (uniform resource identifier). AMUR posiada obecnie ponad 12,400 zdeponowanych obiektów cyfrowych. Najczęściej występującym typem dokumentów na platformie AMUR są artykuły naukowe stanowiące blisko 72% zasobu repozytorium, z czego około 12% to artykuły zarchiwizowane przez pracowników naukowych poszczególnych wydziałów. Pozostałe artykuły znajdują się w kolekcjach czasopism wydawanych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Drugim co do wielkości zasobu typem dokumentów są prace doktorskie stanowiące ponad 10% zasobu. Poza artykułami i doktoratami, repozytorium archiwizuje 330 książek, około 600 rozdziałów oraz inne obiekty takie jak: materiały konferencyjne, materiały dydaktyczne, sprawozdania, preprinty oraz recenzje (Wykres 1). Dokumenty zorganizowane są w ramach 21 zespołów, których zasadniczy zrąb stanowi 15 kolekcji wydziałowych. Poza tymi głównymi zespołami, dorobek naukowy dostępny jest w następujących kolekcjach: czasopism uczelnianych, doktoratów, Wydawnictwa Naukowego UAM, bibliotek, kolekcji Instytutu Kultury Europejskiej oraz Miscellanea Universitatis.

Wykres 1. Typy dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

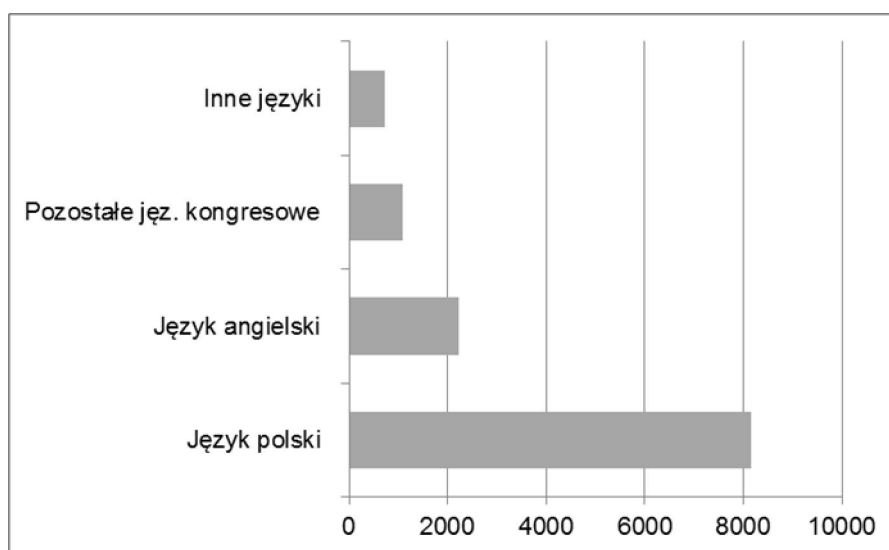
Zakres chronologiczny dokumentów zarchiwizowanych w repozytorium obejmuje lata 1955-2015. Blisko 58% zasobu repozytorium to obiekty pochodzące z lat 2010-2015. Lata 2000-2009 kumulują 30% wszystkich prac naukowych. Ponad 7% zarchiwizowanych obiektów powstało w latach 90-tych ubiegłego wieku, natomiast pozostałe 5% przypada na lata 1955-1989 (Wykres 2).

Wykres 2. Zakres chronologiczny dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

Ponad 65% obiektów cyfrowych zarchiwizowanych w repozytorium AMUR opublikowano w języku polskim, 29% prac reprezentuje języki kongresowe (j. angielski, j. niemiecki, j. francuski, j. hiszpański, j. rosyjski, j. włoski), zaś 6% obiektów jest napisanych w innych językach (Wykres 3).

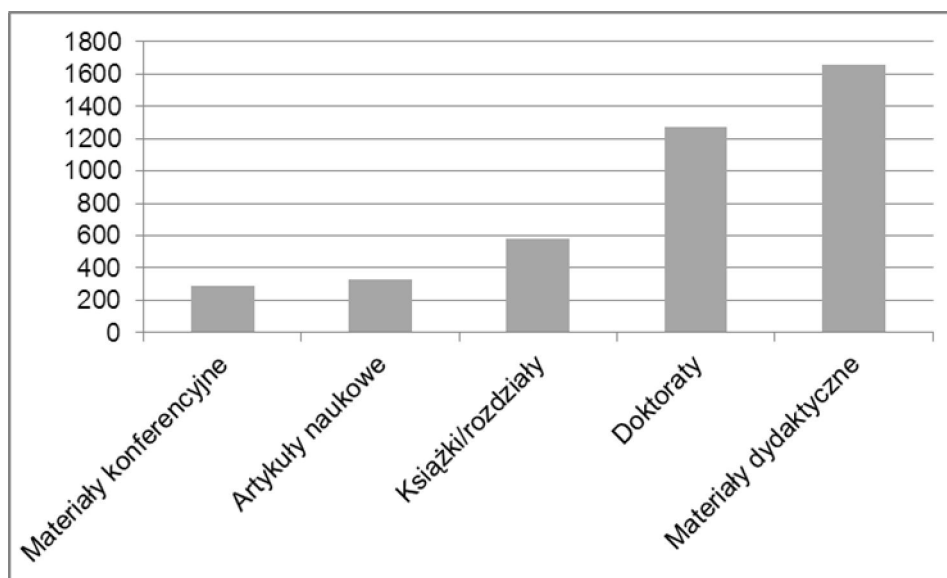

Wykres 3. Zasięg językowy dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

Analizując średnią liczbę pobrań różnych typów dokumentów zaobserwowano, że największą popularnością wśród użytkowników repozytorium cieszyły się materiały dydaktyczne, a następnie prace doktorskie. Średnia liczba pobrań doktoratów czterokrotnie przekraczała średnią liczbę pobrań artykułów naukowych oraz ponad dwukrotnie przewyższała średnią liczbę pobrań książek i rozdziałów. Te ostatnie z kolei

pobierano dwukrotnie częściej niż materiały konferencyjne (Wykres 4). Zarówno prace doktorskie jak i materiały dydaktyczne zaliczają się do tzw. szarej literatury, która w przypadku repozytorium AMUR jest pobierana ponad dwukrotnie częściej niż literatura biała (Rychlik, 2016).

Wykres 4. Średnia liczba pobrań poszczególnych typów dokumentów w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

W celu poznania preferencji użytkowników repozytorium AMUR co do treści wyszukiwanych materiałów, prześledzono średnią liczbę pobrań materiałów zgromadzonym w repozytorium AMUR na tle liczby zdeponowanych prac (Wykres 5). Liczba prac w poszczególnych kolekcjach wydziałowych jest bardzo zróżnicowana i waha się od 10 do 723. Również średnia liczba pobrań w poszczególnych kolekcjach cechuje się dużym zróżnicowaniem i np. dla prac innych niż doktoraty oscyluje między 164 a 1478. Ze względu na to duże zróżnicowanie sprawdzono, czy obserwowane różnice mogą istotnie zależeć od rodzaju zdeponowanych prac lub wydziałów, z których pochodzą. W tym celu podzielono obiekty deponowane w repozytorium na doktoraty i inne prace i porównano ich liczebności oraz średnie liczby pobrań. Średnia (dla wszystkich 15 wydziałów) liczba zdeponowanych tzw. innych prac ($136,7 \pm 45,1 \text{ SE}^2$) była statystycznie istotnie wyższa niż średnia liczba zdeponowanych doktoratów ($23,7 \pm 4,5$) (test Wilcoxona³: $W^4 = 100$, $p^5 = 0,003$). Natomiast średnia liczba pobrań była istotnie, prawie trzykrotnie wyższa dla prac doktorskich ($1370,0 \pm$

² SE – błąd standardowy (ang. Standard Error).

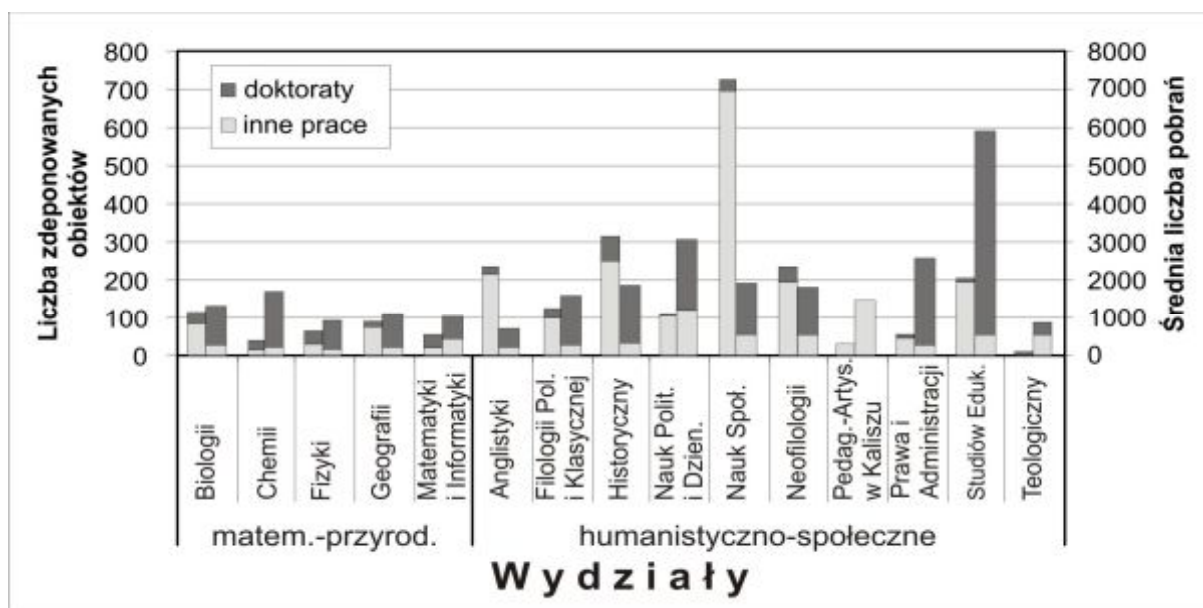
³ Test nieparametryczny stosowany do porównywania różnic między parami powiązаныmi; różnica między średnimi jest statystycznie istotna, jeśli wartość $p \leq 0,05$.

⁴ W - wartość statystyki wyliczana w teście Wilcoxona i porównywana z wartościami krytycznymi.

⁵ p – poziom istotności statystycznej, czyli prawdopodobieństwo że przedstawione stwierdzenie jest nieprawdziwe.

329,9) niż dla pozostałych prac ($485,7 \pm 96,3$) (test Wilcoxon: $W = -88$, $p = 0,010$).

Następnie, przyjmując kryterium tematyczne, podzielono obiekty na te przynależące do 10 wydziałów reprezentujących nauki humanistyczno-społeczne oraz te, które przynależą do kolekcji 5 wydziałów matematyczno-przyrodniczych i porównano powyższe wskaźniki między tymi grupami wydziałów. Średnia liczba zdeponowanych innych prac była wyższa dla prac z wydziałów humanistyczno-społecznych ($183,0 \pm 63,0$) niż dla prac z wydziałów matematyczno-przyrodniczych ($44,2 \pm 14,7$) (test Manna-Whitney'a⁶: $U^7 = 9$, $p = 0,055$), natomiast nie było takiej różnicy dla średniej liczby zdeponowanych doktoratów ($21,2 \pm 6,4$ versus $28,6 \pm 4,2$) ($U = 13$, $p = 0,165$). Z kolei średnia liczba pobrań innych prac z wydziałów humanistyczno-społecznych ($595,7 \pm 131,0$) była ponad dwukrotnie wyższa niż prac z wydziałów matematyczno-przyrodniczych ($265,8 \pm 45,6$), różnica ta była statystycznie istotna (test Manna-Whitney'a: $U = 6$, $p = 0,019$). Podobną tendencję można zaobserwować w przypadku średniej liczby pobrań doktoratów ($1583,4 \pm 481,0$ versus $943,2 \pm 153,0$) choć z uwagi na dużą zmienność między wydziałami różnica ta nie była istotna ($U = 13$, $p = 0,240$). Wyniki te wskazują na większą popularność prac z dziedzin humanistyki i nauk społecznych⁸.

Wykres 5. Liczba obiektów zarchiwizowanych w kolekcjach poszczególnych wydziałów UAM (lewe słupki) oraz średnia liczba pobrań na dokument (prawe słupki), z podziałem na doktoraty i inne prace

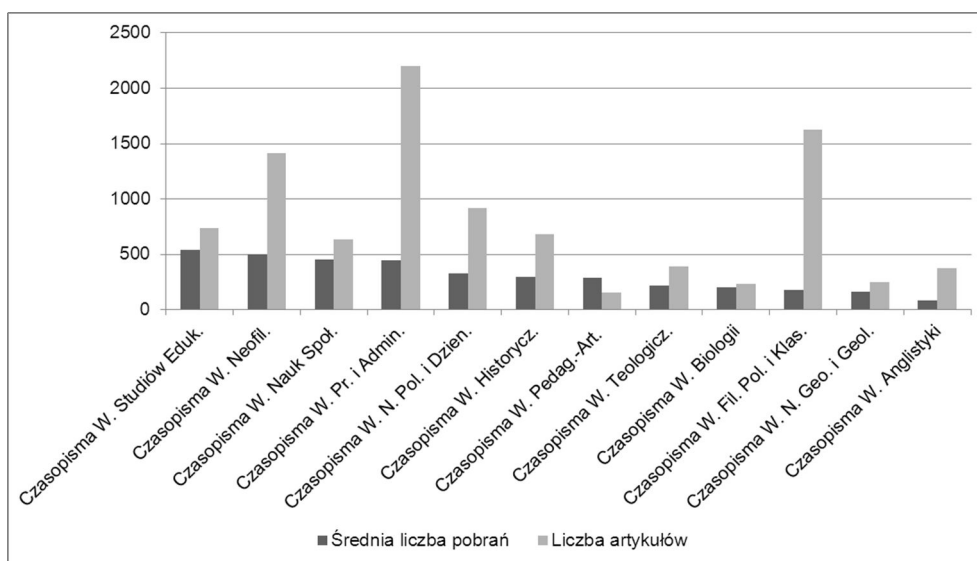
Źródło: opracowanie własne

⁶ Test nieparametryczny wykorzystywany do porównywania grup niepowiązanych parami, mogących różnić się liczebnie; różnica między średnimi jest statystycznie istotna, jeśli wartość $p \leq 0,05$.

⁷ U - wartość statystyki wyliczana w teście Manna-Whitney'a i porównywana z wartościami krytycznymi.

⁸ Analizę statystyczną wykonano za pomocą programu GraphPad InStat v. 3.06 dla systemu Windows.

Analizie poddano również 68 tytułów periodyków wchodzących w skład zespołu czasopism UAM. W badaniu nie znalazły się periodyki wydziałów: fizyki, matematyki oraz chemii, ponieważ wydziały te nie archiwizują swoich czasopism w repozytorium. Poszczególne tytuły skumulowano przy wydziałach, w ramach których czasopisma są wydawane. Dla każdego z dwunastu zespołów podano liczbę artykułów wchodzących w skład poszczególnych tytułów oraz średnią liczbę pobrań. Najwięcej artykułów zgromadziły czasopisma prawnicze (2197), polonistyczne (1626) oraz neofilologiczne (1416). Najczęściej pobierane były artykuły z zakresu edukacji ze średnią liczbą pobrań wynoszącą 541. Czasopisma filologiczne cechowały się dużymi różnicami w średniej liczbie pobrań. Artykuły z zakresu filologii obcych z wyjątkiem anglistyki i filologii słowiańskich pobierane były średnio 502 razy, prace filologów polskich i słowiańskich czytano średnio 181 razy, artykuły anglistów pobierano średnio 84 razy. Natomiast artykuły dotyczące uczenia się różnych języków obcych i nauczania drugiego języka publikowane przez pracowników Zakładu Filologii Angielskiej Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu pobierano średnio 287 razy. Zbliżoną do siebie średnią liczbą pobrań wynoszącą ok. 450, charakteryzowały się artykuły z prawa i nauk społecznych. Podobną, wyrównaną tendencję można było zaobserwować w przypadku prac z zakresu dziennikarstwa i historii ze średnią liczbą pobrań wahającą się od 294 do 330 oraz dla prac z obszaru biologii i geografii ze średnią liczbą pobrań od 294 do 330. (Wykres 6).

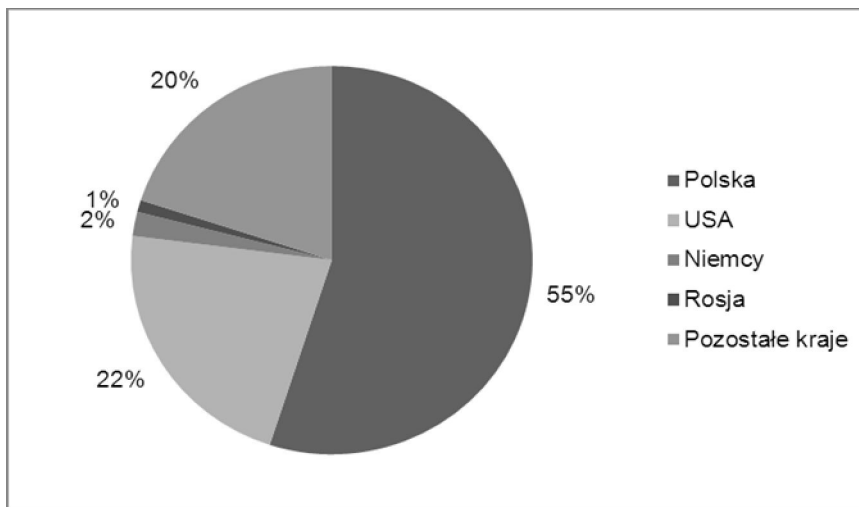

Wykres 6. Średnia liczba pobrań artykułów z czasopism UAM mających swoje kolekcje w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

Statystyki użytkowania, oprócz danych dotyczących wykorzystania zasobu, dostarczają na podstawie numerów IP, cennych informacji o kraju pochodzenia użytkowników repozytorium. Użytkownicy platformy AMUR reprezentowali wszystkie zamieszkałe kontynenty. Około 55% z nich pochodziło z terytorium Polski, co w dużej mierze pokrywało się z zasięgiem językowym prac zarchiwizowanych w repozytorium (patrz Wykres 3).

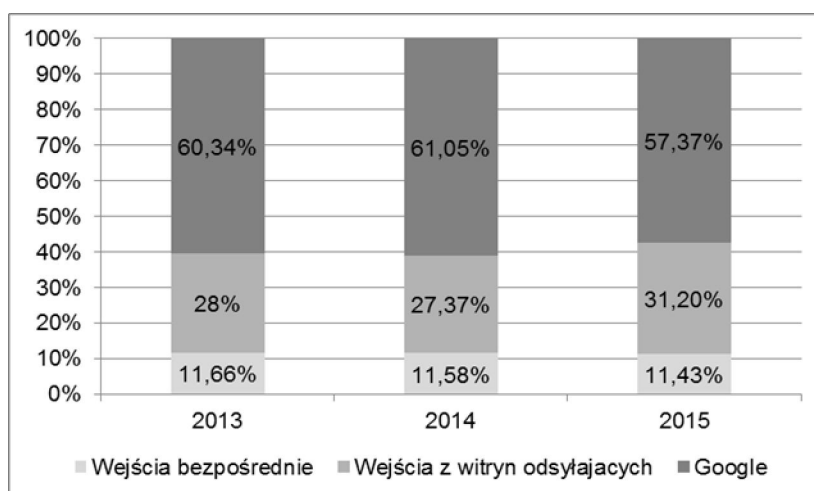
Niespełna 22% osób pobierających prace z archiwum pochodziło z terenu Stanów Zjednoczonych, co koresponduje z 18% zasobu opublikowanemu w języku angielskim (Wykres 7).

Wykres 7. Geolokalizacja użytkowników repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

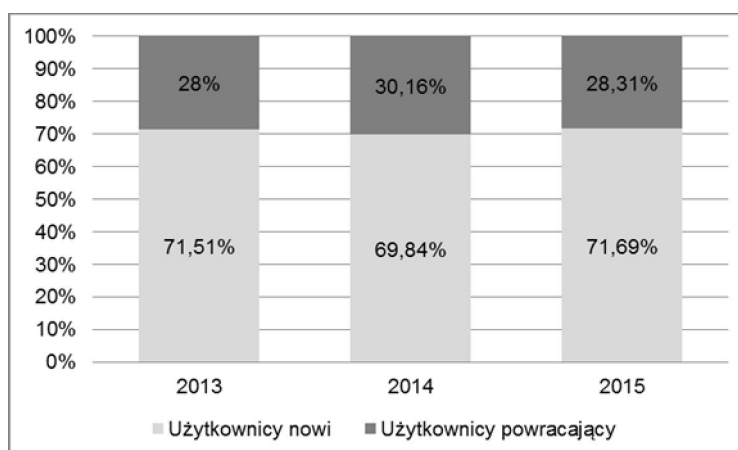
Analizując źródła odwiedzin repozytorium AMUR na przestrzeni minionych 3 lat, wśród użytkowników repozytorium wyraźnie widoczna jest tendencja do wykorzystywania w pierwszym etapie wyszukiwania wyszukiwarki Google. Około 60% użytkowników rozpoczyna wyszukiwanie właśnie od Google. Wejścia ze stron odsyłających stanowią około 30%. W tej grupie 27% odesłań generuje Google Scholar, 12% Federacja Bibliotek Cyfrowych, zaś ok. 25% odesłań pochodzi z witryn posadowionych w domenie amu.edu.pl, a więc uczelni-matki AMURA. Ponad 11% użytkowników rozpoczyna swoje wyszukiwania bezpośrednio ze strony platformy. W tej grupie sporą część użytkowników lokalnych przypuszczalnie stanowią naukowcy i bibliotekarze z UAM i innych uczelni poznańskich (Wykres 8).

Wykres 8. Źródła odwiedzin repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

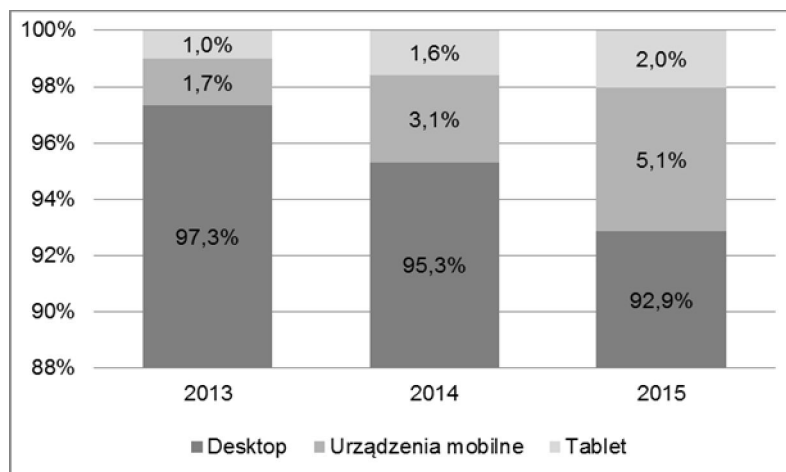
Repozytorium AMUR posiada frakcję użytkowników powracających, którzy stanowią ok. 30% wszystkich korzystających z platformy. Można założyć, że do grupy tej należą użytkownicy, którzy znają adres strony repozytorium (11% - wejścia bezpośrednie). Wśród tych 30% najprawdopodobniej znajdują się również tacy, którzy trafiają do repozytorium AMUR ze stron internetowych będących w domenie uniwersyteckiej. Nie można wykluczyć, że część osób, która trafia do repozytorium z poziomu wyszukiwarki Google wraca do niego, bo odkrywa je jako rzetelne źródło pełnotekstowych materiałów odpowiadających profilowi poszukiwań. Około 70% użytkowników to nowi czytelnicy repozytorium AMUR (Wykres 9).

Wykres 9. Użytkownicy nowi i powracający w repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

Większość użytkowników wykorzystuje urządzenia stacjonarne przeszukując zasób repozytorium AMUR. Analiza typów urządzeń pozwala dostrzec tendencję wzrostową w użytkowaniu urządzeń mobilnych, ponieważ od 2013 do 2015 roku nastąpił ponad 3% przyrost użytkowników tego rodzaju urządzeń. Rośnie również liczba osób korzystających z tabletów podczas przeszukiwania zasobu repozytorium (Wykres 10).

Wykres 10. Rodzaje urządzeń wykorzystywanych do przeszukiwania zasobu repozytorium AMUR

Źródło: opracowanie własne

DYSKUSJA I PODSUMOWANIE

Repozytorium AMUR po blisko 6 latach swojej aktywności jest dużym, rozpoznawalnym archiwum. Najważniejszym zadaniem menadżerów platformy jest ciągle aktywizowanie pracowników naukowych do deponowania prac. Wyniki badania wskazują na wyraźną tendencję do częstszego pobierania prac humanistów i przedstawicieli nauk społecznych z UAM. Niemniej istotne jest również, aby zintensyfikować proces archiwizacji prac naukowców reprezentujących dziedziny matematyczno-przyrodnicze, ponieważ to ich prace w znacznym stopniu dostępne są jedynie w modelu subskrypcyjnym, a więc użytkownicy z krajów nieprenumerujących różnego rodzaju zasoby elektroniczne są pozbawieni dostępu do wyników prac naukowców z UAM. W tym kontekście warto pamiętać, że zasada otwartości wiąże się ściśle z odpowiedzialnością szerokiego upowszechnienia prac badawczych, najlepiej dla wszystkich, którzy są zainteresowani ich wynikami oraz wszystkich, którzy mogą je wykorzystać (Willinsky, 2006).

Największą popularnością w repozytorium AMUR cieszą się, obok materiałów dydaktycznych, prace doktorskie, których część stanowi kolekcję obiektów zamkniętych. Zgodnie z funkcjonującym na uczelni zarządzeniem Rektora w sprawie gromadzenia i udostępniania w repozytorium rozpraw doktorskich broniących na UAM, doktoranci podpisując licencję niewyłączną decydują, czy upowszechnić pracę doktorską w Internecie, czy ograniczyć dostęp do niej jedynie do komputerów bibliotecznych. Wskazane byłoby, aby redaktorzy platform repozytoryjnych dysponowali katalogiem argumentów, za pomocą których przekonywaliby absolwentów studiów doktoranckich do uwalniania w otwartym dostępie swoich prac doktorskich. Rozwiązaniem systemowym byłoby wprowadzenie w skali całego kraju zmian prawnych np. wprowadzenie odpowiednich zapisów w Ustawie o Szkolnictwie Wyższym, które obligowałyby doktorantów do upowszechnienia swoich prac wraz z recenzjami w repozytoriach uczelnianych. W tym kontekście należy

podkreślić, że szerokie udostępnienie zasobu jest podstawowym kryterium warunkującym jego efektywne wykorzystanie. Większość obiektów zdeponowanych w repozytorium AMUR jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych w trybie OA gratis, czyli darmowym i otwartym dostępie polegającym na takim rozpowszechnieniu utworu, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym oraz możliwość wykorzystania utworu w ramach dozwolonego użytku czyli w sposób ograniczony (np. do celów dydaktycznych czy na użytek osobisty) (Siewicz, 2012). Jedynie około 10% całego zasobu jest opatrzona licencjami CC, czyli dostępna jest w trybie OA libre, określanym jako wolny i otwarty dostęp polegający na takim rozpowszechnieniu utworu, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z utworu oraz z jego ewentualnych opracowań (Siewicz, 2012).

Dane pobrane z serwisu Google Analytics dostarczają jedynie informacji ilościowych o użytkownikach końcowych repozytorium. Dopełnieniem takich danych byłyby badania jakościowe użytkowników, które mogłyby wspierać rozwój polityk repozytoryjnych na uczelniach. W kontekście badań jakościowych, istotną byłaby także analiza użytkowników-pracowników naukowych, którzy stanowią grupę konstytutywną dla rozwoju repozytorium. W przypadku platformy AMUR grono to tworzą pracownicy naukowcy oraz doktoranci UAM samoarchiwizujący swoje prace. Redakcja repozytorium AMUR nadała dotychczas autoryzację do deponowania prac 1768 osobom ze społeczności naukowej UAM. Każda z tych osób posiada własne konto, z poziomu którego może deponować dokumenty w kolekcjach własnego wydziału. UAM liczy około 3000 pracowników naukowych, więc ok. 41% pracowników uczelni nie ma jeszcze własnych kont w repozytorium AMUR.

Podziękowania

Dziękujemy Leszkowi Rychlikowi za pomoc w obliczeniach statystycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Björk, B.-C., Laakso, M., Welling, P., & Paetau, P. (2014). Anatomy of green open access. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(2), 237–250. <http://doi.org/10.1002/asi.22963>
- Coates, M. (2014). Electronic theses and dissertations. *Library Hi Tech*, 32(2), 285–299. <http://doi.org/10.1108/LHT-08-2013-0102>
- Górny, M., Catlow, J., & Mazurek, J. (2015). Evaluating Polish digital libraries from the perspective of non-academic users. *The Electronic Library*, 33(4), 714–729. <http://doi.org/10.1108/EL-01-2014-0011>
- Górny, M., & Mazurek, J. (2012). Key users of Polish digital libraries. *The Electronic Library*, 30(4), 543–556. <http://doi.org/10.1108/02640471211252238>

- Lynch, C. (2003). Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. *ARL: A Bimonthly Report*, (226). Pobrany z: <http://www.arl.org/resources/pubs/br/br226/br226ir.shtml>
- Mazurek, J. (2012). Polskie biblioteki cyfrowe w opinii pracowników nauki. *Przegląd Biblioteczny*, 80(1), 58–78.
- McKay, D. (2007). Institutional Repositories and Their “Other” Users: Usability Beyond Authors. *Ariadne*, (52). Pobrany z: <http://www.ariadne.ac.uk/issue52/mckay>
- Organ, M. (2006). Download Statistics - What Do They Tell Us? The Example of Research Online, the Open Access Institutional Repository at the University of Wollongong, Australia. Pobrany z: <http://dlib.org/dlib/november06/organ/11organ.html>
- Pickton, M., & McKnight, C. (2007). Is there a role for research students in an institutional repository? Some repository managers' views. *Journal of Librarianship and Information Science*, 39(3), 153–161. <http://doi.org/10.1177/0961000607080418>
- Russell, R., & Day, M. (2010). New Review of Academic Librarianship Institutional Repository Interaction With Research Users : A Review of Current Practice. *New Review of Academic Librarianship*, 16(sup1), 116–131. <http://doi.org/10.1080/13614533.2010.509996>
- Rychlik, M. (2016). The Role of Academic Library in Disseminating Grey Literature – Adam Mickiewicz University Repository as a case study. *An International Journal on Grey Literature*, 12, 60–64.
- Siewicz, K. (2012). *Otwarty dostęp do publikacji naukowych. Kwestie prawne*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Pobrany z: http://repozytorium.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/335/K_Siewicz_Otwarty_dostep_do_publicacji_naukowych.pdf?sequence=4
- St. Jean, B., Rieh, S. Y., Yakel, E., & Markey, K. (2010). Unheard Voices: Institutional Repository End-Users. *College & Research Libraries*, 72(1), 21–42. <http://doi.org/10.5860/crl-71r1>
- Stevenson, J. A., & Zhang, J. (2015). A temporal analysis of institutional repository research. *Scientometrics*, 105(3), 1491–1525. <http://doi.org/10.1007/s11192-015-1728-x>
- Wesolek, A. (2013). Who Uses this Stuff, Anyway? An Investigation of Who Uses the DigitalCommons@USU. *The Serials Librarian*. Pobrany z: http://digitalcommons.usu.edu/lib_pubs/116
- Willinsky, J. (2006). *The access principle: the case for open access to research and scholarship*. Cambridge Mass.: MIT Press.

USERS AND CONTENT OF AN INSTITUTIONAL REPOSITORY (CASE STUDY)

KEYWORDS: Institutional repository. AMUR Repository. Institutional repository end user. Repository content.

ABSTRACT: Objective – The present paper focuses on a number of major aspects of institutional repository data collecting, such as the type of objects to be archived and their thematic scope. The authors examine the resources of the AMUR repository, currently the biggest institutional repository platform in Poland. Yet another objective of the present investigation is to provide reliable data on the users of the AMUR repository. Methods – The first stage of the investigation was to collect usage statistics relative to the content of repository holdings and user activity, whereas the second stage involved data mining of data on users using Google Analytics. Results/conclusions – As a result of the study it was determined that the most frequently downloaded types of objects were doctoral dissertations and learning resources. It has been proved that there is a clear tendency in that works representing the humanities and social sciences are decidedly more in demand than any other available material. Different users accessed the website of the repository primarily through the Google searching engine (60%). Over 11% of the users started their searchers directly from the web page of the AMUR platform, while about 30% of them returned to the resources of the repository.